

▣ Januskasvoinen nykyaika:

Moderniteetti ja traditio Volter Kilven
Kansallista itsetutkistelua -pamfleteissa

—

Antti Ahmala

V olter Kilven (1874–1939) laajat yhteiskunnalliset ja kulttuuri-kriittiset pamfletit *Kansallista itsetutkistelua* ja *Tulevaisuuden edessä* eli *Kansallista itsetutkistelua II* ilmestyivät vuosina 1917 ja 1918. Ensin mainittu teos on kirjoitettu ennen Suomen itsenäistymistä, ja sen alaotsikkona on ”Suomalaisia kulttuuri-ääriviivoja”. Esipuheessa Kilpi toteaa pamfletin ”alkuainesten” ”kehäilleen” hänen mielessään ”jo ehkä pari vuosikymmentä” (*Kansallista itsetutkistelua*, 5; tästä eteenpäin KI), siis Kilven kirjailijanuran alkuvuosista lähtien. Pääaiheena on eräs 1900-luvun alussa paljon keskustelua herättänyt ”kansallinen ristiriita” (KI 227): ruotsinkielisen sivistyneistön etäännyminen suomenkielisistä piireistä ja kansakunnan rakentamisen projektista, jonka ruotsinkieliset fennomaanit olivat 1800-luvulla aloittaneet. Kilpi näkee vikoja niin ruotsinkielisten asenteissa kuin nuorena ja kypsymättömässä suomenkielisessä sivistyksessäkin. Arvio tulevaisuudesta on kuitenkin lopulta optimistinen: joko ruotsinkieliset havahtuvat ja kuulevat ”veren, velvollisuuden ja elämäntehtävän äänet” (KI 235), tai sitten he marginalisoituvat ja kansallinen sivistys nousee ”Suomen kansan sisäisen muodostamisvoiman” pohjalta (KI 235–36).

Kilven kirjoittaessa *Tulevaisuuden edessä* -pamflettia Suomi oli juuri itsenäistynyt. Teos on syntynyt vuoden 1918 kevään aikana: ensimmäinen luku on päivätty 1.1.1918, maan ollessa sisällissodan partaalla, ja viides ja viimeinen 6.5.1918, jolloin sodan lopputulos oli jo kauan ollut selvä. Pamfletin alaotsikkona on ”Poliittisia ja yhteiskunta-eettillisiä ääriviivoja”. Jo teoksen alkupuolella, epävarman tilanteen vielä vallitessa Kilpi hahmottelee melko yksityiskohtaisesti sitä, miten Suomen valtion ja yhteiskunnan tulisi kehittyä aseiden vaiettua. Näkemyksiä voidaan luonnehtia monilta osin oikeistolaisiksi ja konservatiivisiksi: Kilpi kannattaa muun muassa monarkiaa ja ylähuoneen luomista liian demokraattiseen parlamenttiin ja arvostelee paitsi vasemmistoa myös porvarillista liberalismia, ylipäänsä ”edistysmielisyden tyhjää ilmakehää” (*Tulevaisuuden edessä*, 25; tästä eteenpäin TE).

Keskeisintä tematiikkaa Kilven pamfleteissa ja erityisesti *Tulevaisuuden edessä* -teoksessa on suomalaisen yhteiskunnan modernisaatio: 1860-luvulta, Kilven myöhemmän *Alastalon salissa* -romaanin (1933) tapahtuma-ajasta lähtien ripeästi edenneen taloudellisen kehityksen ja uudenaikaisten aatteiden vaikutus pamfleteissa käsiteltyihin kulttuurisiin, yhteiskunnallisiin ja valtiollisiin kysymyksiin (vrt. Rojola 1995, 12–13; 214–18). *Tulevaisuuden edessä* -teoksessa Kilpi kuvailee sisällissotaa edeltänyttä murrosta todeten Suomen joutuneen äkillisesti ”nykyaikaisen teollisuusyhteiskunnan ylen vaikeiden, monimutkaisten ja välitöntä ratkaisua vaativien tehtävien eteen” (TE 50). Suomi oli vuonna 1918 nykyaikaistumisessaan selvästi jäljessä Länsi-Eurooppaa, mutta viimeisten vuosikymmenten muutokset olivat verrattain radikaaleja. Kilven kuvatessa niiden laatua ja tahtia hänen sanankäänteensä muistuttavat paikoin Marxin ja Engelsin kuuluisimpia luonnehdintoja ”porvariston aikakaudesta”, jolloin

[k]aikki piintyneet, ruostuneet suhteet ja niihin liittyvät vanhastaan arvossa pidetyt käsitykset ja katsantokannat liestyvät, kaikki vasta muodostuneet vanhenevat ennen kuin ehtivät luutua, kaikki säätyperäinen ja pysyväinen katoaa, kaikkea pyhää häväistään, ja ihmisten on lopulta pakko tarkastella asemaansa elämässä ja keskinäisiä suhteitaan avoimin silmin. (Marx & Engels 1848, luku I. Porvarit ja proletaarit, kappale 18.)

Kilven mukaan Suomen astuessa teolliseen aikakauteen ”[e]ntiset suhteet ja käsitykset menettivät pysyväisyytensä, luokkarajat hämmentyivät ja särkyivät, taloudelliset käsitykset ja tottumukset vaihtuivat, muuttuneet aineelliset ja siveelliset arvot vaativat uutta arvioimista.” (TE 51.)

Tarkastelen tässä artikkelissa *Kansallista itsetutkistelua* -pamfletteja keskittyen *Tulevaisuuden edessä* -teokseen.² Analyysini keskiössä on pamfletissa korostuva nykyaikaistumisen tematiikka, jota lähestyn *antimoderniuden* näkökulmasta. Viittaan tällä tarkasteluani jäsentävällä käsitteellä ajatteluun ja tuntemistapaan, joka suhtautuu vastahankaisesti modernia aikaa 1700-luvun lopulta alkaen määrittävään kaksoisvallankumoukseen (vrt. Hobsbawm 1962): valistuksen ja Ranskan vallankumouksen perintöön sekä teollisen vallankumouksen seurauksiin, ennen muuta käsityksiin modernisaatiosta edistyksenä (vrt. Compagnon 2005; King 2016; Lears 1994). En väitä *Kansallisten itsetutkittelujen* Kilpeä saati Kilpeä ylipäänsä kirjailijaksi, jonka nimeen olisi liitettävä epiteetti ”antimoderni”, vaan osoitan kuinka nykyaikaan kohdistuva vastahankaisuus, nostalgia sekä perinteen merkitystä korostava ajattelu – pamflettien antimoderni juonne kokonaisuudessaan – yhdistyy paradoksaalisestikin edistysmielisiin ideoihin. Nykyaika ja siihen reagoiva (anti)modernius näyttäytyvät januskasvoisina.

Viittaan tutkimuksiin, joissa antimoderniuden käsitettä on käytetty erilaisissa ajallisissa ja kulttuurimaantieteellisissä yhteyksissä mutta hyvin läheisissä merkityksissä, kaikissa tapauksissa viitaten kaksoisvallankumouksen jälkeisen ajan ilmiöihin. Kilven pamflettien kannalta eräitä kiinnostavimpia vertailukoh-
tia ovat Antoine Compagnonin ranskalaista kirjallisuushistoriaa käsittelevä tutkimus *Les antimodernes de Joseph de Maistre à Roland Barthes* (2005) sekä Kevin Rulon artikkeli ”Modernism and the Antimodern in the ’Men of 1914’” (2016). Rulo soveltaa Compagnonin antimoderniuden käsitettä tarkastellessaan transatlanttista modernistikirjailijoiden ryhmää, josta Wyndham Lewis (1882–1957) käytti nimitystä ”Men of 1914” viitaten ensimmäisen maailmansodan syttymiseen kirjailijoiden elämänkokemusta määrittävänä tapahtumana. Lewis luki ryhmään itsensä, T. S. Eliotin (1888–1965), Ezra Poundin (1885–1972) ja James Joycen (1882–1941). Rulon tarkastelussa on mukana lisäksi T. E. Hulme (1883–1917), joka selvästi kuuluu joukkoon sekä oikeistokonservatiivisten ajatustensa että modernistisen poetiikkansa perusteella. Yhteiskuntafilosofi Peter King (2016) on puolestaan hahmotellut normatiivista konservatismiin filosofiaa suhteuttaen nyky maailman huolenaiheita historiallisten antimodernien, kuten Ranskan vallankumouksen kriitikon, kreivi Joseph de Maistren (1753–1821) sekä

länsimaiden materialistista kulttuuria arvostelleen metafysiikko René Guénonin (1886–1951) ajatteluun. Kulttuurihistorioitsija T. J. Jackson Lears (1994) on tutkinut antimoderniutta fin de sièclen kulttuurissa keskittyen Yhdysvaltoihin. Learsin käsittelemät ilmiöt vaikuttivat useimmiten Atlantin kummallakin puolella.

Itsenäistymisen ajan Suomen tilanne ja Kilven huolenaiheet ovat erityisiä. 1900-luvun taitteen varhaistuotannostaan lähtien Kilpi kirjoittaa kuitenkin monenlaisten kansainvälisten virtausten vaikutuspiirissä, mikä näkyy parhaiten hänen esteettis-filosofisia teemoja käsittelevässä esseekokoelmassaan *Ihmisestä ja elämästä* (1902). Kilven antimodernin juonteen vaikutteissa voidaan tunnistaa erityisesti Arthur Schopenhauerin, Søren Kierkegaardin ja Friedrich Nietzschen filosofiat sekä romantiikan, erityisesti saksalaisen romantiikan aitoa elämää, kansakuntaa ja traditiota koskevat ideat (vrt. esim. Suomi 1952, 66–67; 75–79). Kierkegaardin ja Nietzschen autenttisuuskäsitykset ja individualismi asettuvat modernin maailman vieraannuttavaa todellisuutta vastaan, ja Schopenhauerin pessimismi sanoittaa puolestaan kokemuksia sekä aikaistodellisuuden rappiosta että ihmisen ikuisesta osasta.

Compagnonin (2005), Rulon (2016), Kingin (2016) ja Learsin (1994) analysoimat antimodernit ajattelu- ja tuntemistavat – kaikkine eroineen – osoittautuvat hedelmällisiksi vertailukohdiksi Kilvelle, jonka antimoderni juonne hahmottuu omanlaisenaan erilaisten vaikutteiden, historiallisen ja kulttuurisen ympäristön sekä henkilökohtaisen näkemyksen ja kokemuksen myötä.

Romantiikka, fin de siècle, modernismi ja antimodernius

Kansallista itsetutkistelua -pamfletit muodostavat Kilven tuotannon keskivaiheen: niitä edelsi vuoden 1903 *Antinoukseen* päättynyt symbolistis-dekadentti varhaistuotanto, ja *Saaristosarjan* ensimmäinen teos *Alastalon salissa* ilmestyi vasta vuonna 1933. Kuten erityisesti Pirjo Lyytikäisen (1992; 1996; 1997) ja Lea Rojolan (1995) tutkimukset ovat osoittaneet, modernisaation tematiikka kulkee eri tavoin läpi Kilven tuotannon siirryttäessä varhaisteosten myyttisistä tarinamaailmoista, sisäisyyden esityksistä ja elämäkatsomuksellisista teemoista *Kansallisten itsetutkistelujen* yhteiskunnalliseen esseistiikkaan³ ja edelleen Kilven myöhäistuotannon modernismiin. *Bathsebast*a (1900) aina kesken jääneeseen romaaniin *Gulliverin matka Fantomimian mantereelle* (julkaistu 1944) saakka Kilven suhde modernisaatioon näyttäytyy monisyisenä (vrt. Rojola 1995, 262 ja passim). Siinä voidaan nähdä ajan myötä tapahtuvia muutoksia, erilaisten teosten ja lajien välisiä perspektiivin vaihdoksia sekä yksittäisten tekstien sisäisiä eroja ja jännitteitä.

Kaikkein abstrakteimmalla tasolla modernin kokemus merkitsee, Rojolan (1995, 10) sanoin, ”historiallisen tietoisuuden radikalisoitumista: oma aika alkaa näyttää olennaisesti erilaiselta kuin menneisyys”. Kilven mukaan Suomen kan-

sakin on vastaavasti nopean kehityksen myötä tullut henkisessä ja hengellisessä elämässään ”yht’äkkiä temmaistuksi”

luterilaisen kirkonopin ja perinnäiskulttuurin suletusta, umpinaisesta ja seisahdaneesta, mutta siveellisesti vakaasta, perustetusta ja omaksi sulatetusta käsityksimaailmasta [-] nykyaikaisen porvarillisen valistuskauden irrallisempiin, löyhempiin, sielullisesti vakiintumattomiin henkisiin ilma-
piireihin. (TE 52)

Uskonnollisten ja maallisten auktoriteettien kunnioitus on murroksessa vaihtunut ”irtonaisiin, arvottomiin, arkisiin tiedon siruihin, joihinkin vaillinaisesti tai väärin tajuttuihin, siveellisesti ja yksilöllisesti yhdentekeviin luonnontieteellisiin oppilauseisiin sekä karkeasti aineelliseen järkeisoppisuuteen” (TE 53). Nykyisyyttä määrittää kaikkiaan eheyden ja aitouden menetys. Tällä autenttisuuden ja vieraantuneisuuden tematiikalla on juurensa varhaisemmassa fin de sièclen kulttuurissa (ks. esim. Lears 1994) ja Kilven varhaisteoksissa, joissa se on etäännytetty nykyajasta myyttien ja menneisyyden ympäristöihin (vrt. Ahmala 2016).

Menetyksen ja nostalgian ilmaisuista huolimatta Kilpi näkee tulevaisuudessa suuria mahdollisuuksia, eikä hänen *Kansallisissa itsetutkisteluisissa* ilmenevää tekijänäöntään voi luonnehtia reaktionääriseksi, ei vaikka hänen mielestään

”[t]aantumus” on pelotin ja tyhjä poliittinen iskusana, jota ei kansan tarvitse säikähtyä silloin kun tämä taantumus on yhteiskunnan palauttamista niille koetuille ja kestäville perustuksille, joilta sen on sen turmioksi suistanut erään poliittisen ikäkauden lyhytnäköinen ja todellisuudelle vieras doktrinärismi ja ”kansan tahdon” epäjumaloiminen. (TE 286–87)

Edistys voidaan käsittää monin tavoin. Kilven kritiikki kohdistuu ennen muuta liberalistiseen ja vasemmistolaiseen ajatteluun, joissa on valistuksesta ja Ranskan vallankumouksesta lähtien elätelty kuvitelmia ihmisen rationaalisuudesta ja kehittymisestä olennaisesti paremmaksi olennoksi. Tällaisessa ajattelussa ihminen on Kilven näkemyksen mukaan historiasta irrallinen, epätodellinen abstraktio.

Compagnon (2005) hahmottelee kuusi suuren vallankumouksen jälkeiselle ranskalaisen kirjallisuuden antimodernille traditiolle ominaista teemaattista vakiota. Erittelemättä teemoja yksityiskohtaisemmin todettakoon, että Compagnonin käsitettä määrittää ennen muuta pettymys vallankumouksen seurauksiin ja yhteiskunnan demokratisoitumiseen.⁴ Compagnon ymmärtää antimoderniuden kirjallisena subjektiasemana, jossa estetiikka ja politiikka kietoutuvat yhteen. Esteettis-filosofisena virtauksena se kiinnittyy aluksi 1800-luvun taitteessa syntyneeseen romantiikkaan (ks. Compagnon 2005, 124–29). Pessimismisestä tuntemistavasta, joka kuuluu antimoderniuteen romantiin-

kasta saakka, on Ranskassa ja laajemmin 1800-luvun kulttuurissa käytetty usein nimitystä *mal du siècle*.

Kilvelle ranskalaista romantiikkaa olennaisempi vaikutusten lähde on varhainen saksalainen romantiikka: Johann Wolfgang von Goethe, Friedrich von Schiller, Friedrich Hölderlin, ja Novalis (ks. Suomi 1952, 66–68). Kilven antidemokraattisten ja ihmisluontoa koskevien pessimististen ajatusten kanssa resonoiivat ja yhteen kietoutuvat puolestaan ennen muuta Nietzsche, Kierkegaardin ja Schopenhauerin filosofiat. Suuressa kuvassa (anti)modernit ideat kiertävät ja risteävät Kilven tuotantoa taustoittavassa länsimaisen kulttuurin konstellaatioissa, millä tarkoitan yksinkertaisimmillaan esimerkiksi sitä, että Nietzsche oli vuosien 1883 ja 1885 välillä tutustunut hyvin ranskalaisiin antimoderneihin, erityisesti Charles Baudelaireen (1821–1867), ja oli Compagnonin (2005, 59–60) mukaan paljossa heidän linjoillaan. Nietzsche taustalla vaikuttivat myös muun muassa Kilven tuntemat saksalaisen romantiikan ja Johann Gottfried von Herderin (1744–1803) ideat aitoudesta sekä Fjodor Dostojevskin autenttisuutta ja moderniutta koskevat ajatukset.

Compagnonin kronologisesti etenevä tarkastelu alkaa vallankumouksen varhaisista kriitikoista ja konservatismiin klassikoista, de Maistresta sekä irlantilaisesta Edmund Burkesta (1729–1797), ja päättyy 1900-luvun loppupuolen kirjalliseen kulttuuriin. Jokseenkin yllättäen viimeinen käsitelty antimoderni on varsin radikaaleistakin ajatuksistaan tunnettu Roland Barthes (1915–1980) myöhäiskaudellaan. Compagnonin käsitys antimoderniudesta onkin hyvin inkluusiivinen. Antimodernit ovat hänen mukaansa tiettyssä mielessä todellisimpia, syvällisimpiä moderneja, ”moderneja vapaudessa” (Compagnon 2005, 14; suom. AA).⁵ He kyseenalaistavat edistysajattelun sekä jatkuvan muutoksen, joka voi näyttäytyä päähänpintymänä. He ilmaisevat menetyksen kokemusta, mutta he myös kulkevat eteenpäin, usein innokkaastikin, samalla kun he tiedostavat melankolisesti, ettei menneeseen ole paluuta. Poliittiseen orientaatioon yhdistyy poeettinen innovaatio: kirjalliseen antimoderniuteen kuuluu Kilvellekin keskeinen kielen ja kerronnallisten ratkaisujen kohosteisuus sekä tietty *audace littéraire*, joka haastaa pikkuporvarillisen maun (Compagnon 2005, 10).

Compagnonin antimoderniuden käsite jäsentää tiettyyn tapaan sitä moderniteetin kaksinaisuutta, jota on käsitelty muiden muassa Matei Calinescu (1987; vrt. myös esim. Rojola 1995, 68–69). Calinescun termein ilmaisuna *esteettinen moderni* eli lähinnä moderni taide suhtautuu vastahankaisesti *porvarilliseen moderniin*. Porvarillisella modernilla Calinescu tarkoittaa yhtäältä sellaisia konkreettisia prosesseja kuin tieteellistä ja teknologista kehitystä sekä yhteiskunnallisia ja taloudellisia muutoksia. Siihen kuuluvat toiseksi myös kulttuurissa ”henkisemmällä” tasolla ilmenevä edistysusko, mitattavan ja rahaksi vaihdettavissa olevan ajan merkitys, ”järjen kultti” sekä abstraktiin ja universalisoivaan humanismiin perustuva vapauskäsite. (Calinescu 1987, 41.)

Compagnon luonnehtii kirjallisen antimoderniuden yleiskuvaa poliittisessa mielessä enemmän oikeistolaiseksi kuin vasemmistolaiseksi. Hän väittää

Kilven tribaalisen ajattelutavan mukaan niin paikalliset olosuhteet ja ympäristöt kuin laajemmat yhteisöt ja kansakunnatkin muovaavat sekä biologisen että kulttuurisen perimänsä voimalla omanlaisiaan ihmisluonteita, jotka eivät välttämättä koe sukulaisuutta keskenään.

”lähes kaiken jälkipolvien suosiman ranskalaisen 1800- ja 1900-lukujen kirjallisuuden” olevan ”ellei oikeistolaista, vähintään antimodernia”⁶ ja samalla ”ellei oikeistolaista, vähintään vasemmistolaisuutta hylkivää”.⁷ (Compagnon 2005, 11; suom. AA.) Antimodernien suosiolla Compagnon tarkoittaa, että esimerkiksi Baudelairesta ja Gustave Flaubertista (1821–1880) pidetään enemmän kuin ”progressiivisemmin” ajattelevista Victor Hugosta (1802–1885) ja Émile Zolasta (1840–1902). Compagnonin elastisen antimoderniuden käsitteen alle mahtuvat silti jopa Julien Bendan (1867–1956) ja myöhäisen Barthesin tapaiset vasemmistolaiset.

Kuten Compagnonin käsitettä angloamerikkalaisessa kontekstissa soveltava Rulo osoittaa katsauksessaan aiempaan tutkimukseen, monen keskeisen modernistin ”vallankumouksellisen” poetiikan ja poliittisen ”reaktionäärisyyden” suhdetta on pohdittu aiemminkin. Rulon mukaan Compagnonin malli mahdollistaa kuitenkin radikaalin estetiikan ja ”reaktionäärisiksi” nimitettyjen näkemysten yhteyden hahmottamisen paitsi ranskalaisessa myös angloamerikkalaisessa kontekstissa aiempaa selvemmin niin, että poliittiset näkemykset jopa selittävät poetiikkaa eikä asetelma siten näyttäyty ristiriitaisena tai ”skitsofreenisena”. Samalla malli välttää esteettisen redusoimisen poliittiseksi antimodernin subjektiaseman ollessa nimenomaan kirjallinen. (Rulo 2016, 253–54.) Compagnonin tapaan Rulo analysoi positiota, joka on läpeensä refleksiivinen ja ambivalentti suhteessa modernisaatioon ja traditioon, niin ettei se ole yksipuolisesti moderni eikä jäykän traditionalistinen, jos moderniudella tarkoitetaan tässä yhteydessä ennen muuta edistysajattelua. Kilpeä ja etenkin hänen *Saaristosarjaansa* on usein verrattu Rulon analysoimaan Joyceen, jonka suhde menneisyyteen, traditioon ja edistykseen näyttäytyy erityisen ambivalenttina verrattuna muihin vuoden 1914 miehiin. *Kansallisten itsetutkistelujen* vaiheessa ei tosin voida puhua minkäänlaisesta vaikutussuhteesta Kilven ja Joycen välillä,

sillä Joyce on tullut Kilven tietoisuuteen vasta 1930-luvulla (ks. Lyytikäinen 1992, 90).

Kuten Lyytikäinen (1992; 1996; 1997) on osoittanut, Kilven tulkinnan kannalta erään olennaisen kontekstin muodostavat kirjallinen dekadenssi sekä laajemmin katsottuna siihen kietoutuvat fin de sièclen rappiodiskurssit. Rulo puhuu rappion kokemuksesta myös vuoden 1914 miesten maailmankuvaa määrittävänä tekijänä. Yhteistä kokemukselle oli ennen muuta käsitys teollistumisen ja yhteiskunnan demokratisoitumisen myötä kehkeytyneen massakulttuurin banaaliudesta, aristokraattisen kulttuurin ja modernin ”massaihmissen” välisestä kuilusta. (Rulo 2016, 264–68.) Käsitys kuului jo muiden muassa Baudelairen, Flaubertin ja Nietzschen antimoderniuteen.

Edistysusko ja traditio

Miten Kilpi, sellaisena kuin hänen äänensä näyttäytyy *Kansallisissa itsetutkitteluissa*, suhtautuu edistysajatteluun ja sen huippuunsa vievään sosialismiin, joka teoreetikkojen unelmissa valjastaisi teollistumiskehityksen proletariaatin palvelukseen ja loisi ihmisten välille uudenlaiset suhteet, kun modernisaatio olisi sortanut vanhan maailmankuvan? Miten Kilpi suhtautuu teollistumiseen, ja mikä on hänelle todellista edistystä?

Tulevaisuuden edessä -pamfletissa Kilpi toistaa monessa kohdin arvostelunsa, joka kohdistuu ”edistysmielisyyden tyhjään ilmakehään” (TE 25) ja ”kysymyksenalaisen edistyksen valekultaan” (TE 74). Porvarillinen liberalismi on Kilven mukaan tärkeä osasyllinen työväestön lankeamiseen sosialistisen agitaation pauloihin. Sivistyneistön ja päättäjien keskuudessa on ollut vallalla järkiuskoinen teoretisointi, joka on luonut tasavaltalaisia unelmia tyhjiin kuvitelmien varaan, sivuuttaen historian ja kokemuksen. ”[P]orvarillinen rationalistinen valistustyö” on myös ”kypsyttänyt ja valmistanut” ”kansan syvät kerrokset” ”siirtymään kristinuskon sielullisesti syventävästä ja ylentävästä, siveellisesti kurinalaisesta ja karaisevasta ilmakehästä sosialismin karkeasti aineelliseen, materiaalisesti matalaan ja kollektiivisesti yksilöä tukahuttavaan elämäntapamukseen” (TE 56).

Sekulaarin liberalismien ja sosialistisen kiihotustyön myötä uskonnon suoma turva ja eettinen perusta ovat särkyneet. Samalla kansan ”perinnäisiä lojaliteettikäsitteitä” on horjutettu sekä suomalaisten että venäläisen esivallan toimesta: tsaarinajan sortojärjestelmä on sekin ollut järjestystä horjuttaessaan ”sisimmiltään anarkistinen”, ja passiivisen vastarinnan kapina lakeja vastaan on kypsyttänyt kansassa yleistä kapinamieltä (TE 34–35). Kilven mukaan suunta on käännettävä: ”nykyisten poliittisten toimihenkilöittemme verenvähyyttä sairastavan, ”parlamentarismin ja liberalismien englannintautia potevan” poliittisen ikäkauden” on väistyttävä ”todellisempien ja elinvoimaisempien poliittisten ihanteiden elähyttämän” nuoren polven tieltä (TE 285).⁸ Nuoret ovat nähneet,

kuinka vallankumousrytyksessä ovat päässeet valloilleen kaikissa kansoissa piilevät "[i]hmispedon villit vietit ja raaka hurjuus" (TE 257), eivätkä he siksi elättelevä kuvitelmiä ihmisen rationaalisuudesta tai Suomen kansan luonteesta.

Kilven pamfleteissa esiintyy ajankohtaisiin aiheisiin liittyneinä elämänsä katsomuksellisia pohdintoja ja aforistisia kiteytyksiä, jotka vertautuvat Kilven varhaisteosten ja *Ihmisestä ja elämästä* -esseekokoelman (1902) filosofointeihin. Kilven pessimistisen luonnehdinnan mukaan ihmisluonto on "raihnas, petollinen ja itsekäs" (TE 147), ja "homo homini lupus – ihminen on ihmiselle susi – on elämän säälimätön julma laki" (TE 149). Pessimismi saa kaikupohjaa ja vaikutteita etenkin Schopenhauerin metafysiikasta ja etiikasta, kuten Lyytikäinen (esim. 1992, 135–40) on osoittanut Kilven muiden teosten kohdalla. *Kansallisissa itsetutkisteluissa* siinä heijastuvat myös kokemukset yhteiskunnallisesta muutoksesta, Euroopassa riehuneesta ensimmäisestä maailmansodasta ja sisällissodasta. "Elämän tuhoisa muodottomuus" (TE 9) on samanaikaisesti *Bathseban* lopussa esitetty "Beelzebubin uni" eli schopenhaurilainen halun leikki, ihmiskunnan historia ja modernin elämän epävarmuus.

Kilven mukaan hänen pessimisminsä on "kyyninen, porvarillinen olettamus", jonka varaan yhteiskunnan järjestys on rakennettava. Sen äärimmäinen vastakohta on "sosialistinen tulevaisen ihanneyhteiskunta", utopia, joka perustuu "haaveellisille olettamuksille ja uskotteluille". (TE 147.) Utopistinen usko ihmisen järkeen palautuu aatehistoriallisesti Yhdysvaltojen ja Ranskan tasavaltalaisen hallitusmuodon taustalla vaikuttaneeseen valistusajatteluun, jota Compagnonin analysoimat antimodernit kritisoivat. Abstraktille ja utopiselle valistusfilosofialle ihminen ylipäänsä – olento, jota ei de Maistren käsityksen mukaan ole olemassakaan – on *tabula rasa* tai *carte blanche*: historiasta ja kansanluonteesta irrallinen haavekuva, johon voidaan sijoittaa mitä tahansa toiveita. "Antimoderni realismi" vastustaa tällaista epähistoriallista ajattelua. (Compagnon 2005, 44–53.) Ranskalaisilla antimoderneilla sen eettinen ydin, pessimismi, kytkeytyy perisyntiin myyttiin ja toisaalta myös Kilvelle läheiseen filosofiaan, erityisesti Schopenhauerin ajatteluun, vaikka se Compagnonin (2005, 65–68) mukaan on pohjimmiltaan historiallista, yhteiskunnan kehitykseen liittyvää.

Compagnonin antimodernien tapaan Kilpi tuomitsee "aatteellisten tuultupien" ja "epätodellisten pilvilinnojen" (TE 24) rakentelun. Sen kanssa vastakkain hän asettaa orgaanisen kasvun, joka tapahtuu hitaasti perinteen varassa. Kilven mukaan "koko yhteiskuntarakennuksemme on orgaanisesti muodostunut monarkisen hallitusmuodon kehyksissä" (TE 133), ja kansalle on ajan kuluessa kehittynyt "yhteiskunnallinen alamaisuuslojaliteetti" (TE 129). Suomen kansa ei ole ollut valmis suurlakon jälkeen toteutettuun eduskuntauudistukseen, koska se on "kauttaaltaan rakennettu, ei missään kohdissa muodostunut, se on perustunut aatteille, ei elämälle." (KI 150.)

Eduskuntauudistusta ei Kilven mielestä voida perua, sillä kansa on ottanut sen omakseen, eikä eduskunta sitä paitsi ilmaise vain kansan henkistä kypsyy-

mättömyyttä vaan myös sen oikeutettuja tuntoja. Parlamentin demokraattisuutta on sen sijaan tasapainotettava luomalla ylähuone, joka ulkomaisista esimerkeistä poiketen ei edustaisi vain etuoikeutettuja luokkia vaan yhteiskunnan kaikkia intressipiirejä, kuten virkamiesammatteja ja työläisiä. Elin takaisi lainsäädännössä vaadittavan asiantuntemuksen ja kypsän maltillisuuden vastapainona eduskunnan muutoshalulle. Pohjana toimisi vanha säätyeduskunta, jota muovattaisiin meritokraattiseen suuntaan ja vastaamaan nykyisiä oloja. (TE 109–25.)

Kuten Lyytikäinen (1992, 183) toteaa, "[o]lemuksen toteuttaminen orgaanisena ajanvirtana, historiana, jota hallitsee jatkuvuus, on Kilvella ideaali, niin yhteisön kuin kansankin elämässä". Retoriikan tasolla Kilpi kuvaa yhteiskuntaa elimistönä sekä toisaalta viljeltävänä maaperänä tai kasvina. Ensimmäisessä *Kansallisessa itsetutkistelussa*, jonka retoriikka Jyrki Kalliokoski (2000) on analysoinut tarkemmin, Kilpi esittää erityisesti ruotsinkielisen sivistyneistön irtautuneena kansakunnan maaperästä, talonpoikaisesta kansasta. Seurauksena on vieraantuminen itse elämästä, sillä käsitteellistetyssä maailmassaan, vailla kosketusta kansaan "sivistysihminen" joutuu "kaikissa elämänsuhteissaan välittömän paljaan elämäkosketuksen ylä- ja ulkopuolella, koko elämäkokemuksessaan kauttaaltaan keinotekoisuuden varaan" (KI 50).

Kilpi ilmaisee nostalgiaa väistymässä olevaa agraarista elämänmuotoa kohtaan. Talonpoikaisluokka tosin muodostaa vielä yhteiskunnan perustan, mutta teollisuusyhteiskunta, jota kohti Suomi on kulkemassa, on kaikkialla "irtaantunut maakamaran välittömästä kosketuksesta" (TE 217). Teollistuminen on ehtinyt kurjistaa jo suomalaisen työväestönkin elämänpiiriä, sillä vaikka "[n]ykyajan tehdastyöläinen nauttii monessa suhteessa suurempia aineellisia mukavuuksia kuin entisajan vaurain ylimys [--] tämän aineellisen onnen kasvamisen rinnalla on käynyt aivan yhtä suuri henkinen ja sielullinen kurjistuminen" (TE 219–20). Koko "[k]apitalistinen elämänkehä suurtehtaineen, miljoonakaupunkeineen, kuolleeseen suurenmoisuuteen paisuneine aineellisine kulttuureineen on ylen epäotollinen yksilöllisen elämännonnen virittymiselle ja heräämiselle" (TE 65).

"Nykyajan kulttuuri-ihminen" elää Kilven mielestä "kauttaaltaan epätoollisuuksien irrallisessa kuin lasikuvun eristämässä ilmakehässä" (TE 219). Nykyaika näyttää ja tuntuu epäaidolta, erityisesti koulutetulle porvaristolle, kuten Learsin (1994) analysoimassa fin de sièclen antimodernissa kokemuksessa: psykofyysinen aitouden tarve vaatii pakoa urbaanista, teollistuneesta ja kaupallistuneesta maailmasta.

Pako modernista ja (anti)moderniuden pimeä puoli

Kilpi ihailee pohjoismaista ja germaanista kulttuuria ja näkee Suomen tulevaisuuden sidottuna Saksaan, joka on viime kädessä taannut Suomen itsenäisyyden. Yhdysvallat, demokratian edelläkävijä ja kapitalismin tyssija, edustaa

sen sijaan *Tulevaisuuden edessä* -pamfletissa porvarillisen modernin halveksittavimpia piirteitä. ”Amerikkalaisuus” on antanut ”nykyaikaiselle demokratiselle [sic] tasavaltaiselle hallitusmuodolle” ”erikkoissävynsä”. Kilven mielestä tässä kansallisessa hengessä, joka leviää yli valtioiden rajojen, ”on samalla jotakin mekaanisesti suurpiirteistä, gigantista että inhimillisesti, psykologisesti köyhää ja kuollutta”. (TE 143.)

Kilpi liittää amerikkalaisuuteen piirteitä, joita Lears (1994) on analysoinut 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun antimodernin ajattelun kritiikin kohteina. Learsin (1994, xviii, 7) mukaan antimoderni ”impulssi” kumpusi tuolloin sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa merkittävältä osaltaan vastenmielisyydestä, joka kohdistui Max Weberin (1864–1920) kuvailemiin rationalisaation prosesseihin: yhteiskunnan järjestämisessä, taloudessa ja yksityisten ihmisten elämässä ilmenevään mitattavan tehokkuuden ihannointiin. Nämä prosessit kuuluvat olennaisesti Calinescun porvarillisen modernin käsitteeseen ja esteettisen modernin piirissä koettuun vieraantumiseen. Taiteessa rationaalisuuden ja käytännöllisyyden vastustukseen liittyi paitsi henkisten myös esteettisten arvojen korostus, joka hioutui huippuunsa dekadenssissa ja joka on Kilven tuotannon leimallisimpia piirteitä.

Learsin mukaan tyytymättömyys uuteen maallistuneeseen todellisuuteen sekä käsitykset länsimaisten kulttuurien myöhäisyydestä johtivat sivistyneistön piirissä aidomman elämänkosketuksen etsintään hengellisyydestä, menneisyydestä sekä länsimaiden ulkopuolisista elämänmuodoista (Lears 1994, xv ja passim). Erityisesti Yhdysvalloissa seurauksena oli kuitenkin tavallisesti nykyajan hylkäämisen sijaan antimodernien impulssien ”terapeuttisesti” toiminut sulautuminen moderniin elämään. Esimerkiksi entisaikojen soturihyveiden ihailu ei johtanut etsimään Graalin maljaa vaan merentakaisia markkinoita teollisuuden tuotteille ja katolisesta mystiikasta tuli väylä intensiiviseen kokemukseen tässä maailmassa ennemmin kuin pelastukseen tuonpuoleisessa. Antimoderniudella oli siten psykologisesti helpottava vaikutus siirtymässä uuteen aikaan. (Lears 1994, xv–xvi.) Euroopassa, missä tyytymättömyys liberalismiin oli suurempaa, se loi sen sijaan laajemmin pohjaa kommunitaristiselle kapitalismin kritiikille ja laitaaoikeistolaisille liikkeille (Lears 1994, 6).

Kuten Kilvellä, 1900-luvun alun eurooppalaisessa antimodernissa ajattelussa Yhdysvallat näyttäytyi usein moderniuuden dystooppisena huipentumana. Kirjallisuudessa eräs tunnettu esimerkki tällaisesta Amerikan-vastaisuudesta on anti-intellektuelliin *Blot und Boden* -ajatteluun hurautanut Knut Hamsun (ks. Kunnas 2015). Antimoderniuuden rationalisoitumista vastustava juonne ylipäänsä kuului olennaisena piirteenä fasismiin, joka kyseenalaisti sekä kapitalismin että liberalistiseen ajatteluun sisältyvät demokraattiset tendenssit. Kapinaan keinotekoiseksi koettua elämää vastaan liittyi suuntautuminen intensiiviseen kokemukseen ja väkivaltaan (Lears 1994, 32). Fasististen liikkeiden yhteiskunnallisessa käytännössä poliittinen reaktionäärisyys ja rationaalisuudelle vastakkainen myyttien, rituaalien ja estetiikan korostuminen sekoit-

tuivat paradoksaalisesti uuden ajan tuntuun, aggressioon ja vitaalisuuteen yhdistettyyn tekniseen edistykseen, välineelliseen järkeen sekä kapitalistisen talouden toimintaperiaatteiden hyödyntämiseen. (Ks. esim. Kunnas 2003; Rohkrämer 1999.) Kilven teksteissä tai hänen elämässään dekadenssin kokemukset eivät johtaneet etsimään ”todellisempaa” olemassaoloa tästä suunnasta.

Dekadenssista kansalliseen edistykseen

1900-luvun alun antimoderniuteen kuuluvat olennaisesti kulttuuripessimismi ja rappion narratiivit. Lineaaris-progressiivisesta historiakäsityksestä poiketen historia voitiin nähdä monelle esimodernille kulttuurille ominaiseen tapaan syklisenä, kuten Oswald Spenglerin teoksessa *Länsimaiden perikato* (1918–1923): kuten organismeilla, sivilisaatioilla oli elinkaarensa, ja rappeutuessaan ne väistyivät elinvoimaisempien kulttuurien tieltä (vrt. esim. King 2016, 14; Lears 1994, 26). Rulon mukaan tällainen käsitys voidaan löytää myös Joycelta, joka omaksui sen varhaismodernia rationalismia ja reduktionistisia ajattelumalleja, kuten kartesiolaisuutta arvostelleelta Giambattista Vicolta (1668–1744). Joycen elinkaariajattelussa hallitseva sensibilibiteetti ei kuitenkaan ollut antimodernille pessimismille ominainen myöhäisyyden ja rappion melankolia, sillä Vicon tapaan Joyce suuntasi huomionsa yhtä lailla sykliseen historiankulkuun sisältyvään uudelleensyntymisen mahdollisuuteen. (Rulo 2016, 272–73.)

Kilven mukaan ”elämäntunnon rapistumisessa, höltymisessä, ohenemisessä on selitys kansojen vanhenemiseenkin, kukoistavien sivistyskansojen yhtäkkiseen tyhjenemiseen, kulumiseen ja rappeutumiseen” (KI 60). Kansan terveyden kannalta olennaista on, että sivistyneistö säilyttää yhteyden tavalliseen kansaan, jossa elämäntunto ilmenee paljaimmillaan. Dekadenssi organismin rappiona on vanhojen imperiumien tauti, kuten fin de sièclen eurooppalaisessa dekadenssissa tai Kilven *Antinouksessa*, joka sijoittuu Rooman rappioaikaan – vaikka rappio koskee ennen muuta päähenkilöä ympäristön ollessa lähinnä hänen sieluntilojensa heijastusta. Kilven pamfleteissa dekadenssin oireet, kun puhutaan ”sivistyskansojen” ”tyhjenemisestä” ja ”kulumisesta”, koskevat lähinnä ruotsinkielistä sivistyneistöä.

Dekadenssin vastakohtia *Kansallisissa itsetutkisteluissa* ovat paitsi yhteys luontoon myös maskuliininen tahdonvoima ja miehisen vitaalisuuden esteetiikka. Suomen kansalta puuttuu Kilven mielestä ”miehyyden rautaa ja hengen kypsyyttä ja kuria” (TE 16), jota siihen on taottava tarvittaessa ankaralla kädellä. Kilvella ”[v]apaus ei merkitse sitä, että on kurista vapaa, vaan sitä, että kuri ulkopuoliselta käskijältä siirtyy omalle vastuulle” (TE 8). Vapaus on henkisen kasvun ja traditioon pohjautuvan kasvatuksen tulosta. Asevelvollisuudella on tärkeä asema kansalaisten tulevassa kasvatuksessa.

Vallankumousyrityksessä Suomen kansa on osoittanut alaikäisyytensä. Kilpi näkee kuitenkin lähes kaikessa useampia puolia, ja myös sisällissodan

tragediassa hän tunnistaa alun myönteiselle kehitykselle. Sodan päättyessä hän arvioi, että "[k]ulunut kolmen kuukauden aika on monessa suhteessa kiskonut suomut silmiltämme, näyttänyt meille itsemme ja ympäristömme sellaisina kuin ne ovat todellisuuden räikeässä ja raittiissa ilmakehässä, tunkenut elämän realiteetit käsityspiiriimme" (TE 289). Punainen armeijakin on osoittanut jotakin myönteistä: voimaa ja päättäväisyyttä, jota Suomen kansassa piilee. Niinpä "[m]eidän on nähtävä tässä liikkeessä kansallinen mahti, vaikka väärille urille hairahtanut mahti, joka oikealle tolalle ohjattuna voi muodostua rakentavaksi yhteiskunnalliseksi voimaksi." (TE 280.)

Kansa on osoittanut paitsi henkistä kypsymättömyyttä myös suurta potentiaalia, ja Kilpi näkee tulevaisuuden valoisana. *Tulevaisuuden edessä* -pamfletin loppupuolella pessimistiset ja nostalgiset äänenpainot väistyvät, ja *Alastalon salin* parkkikokousta enteillen Kilvestä näyttää kuoriutuvan edistysuskon julistaja. Yhteiskuntaruumista on loppujen lopuksi ennemmin lääkittävä kuin kuritettava, eivätkä punaiset ole pelkkiä syyllisiä ja pettureita vaan "vain omia erehtyneitä, pimittyneitä kansalaisiamme, joiden synkeä tietämättömyys ja kolkko siveellinen kehittymättömyys huutavammin kutsuu valaistustamme kuin kostamme" (TE 205–06).

Myös Kilven suhde rahaan, materiaan, kapitalismiin ja koko moderniin teollistumiskehitykseen näyttää kaksijakoiselta. Vastaus yhteiskunnan ongelmiin on lopulta ennen muuta puutteen ja samalla henkisen kurjuuden poistaminen: "Meidän on varattava maattomillemme maata, työttömillemme työtä, osattomillemme elämän osa, ilottomillemme iloa!" (TE 210). Kilven yhteiskunnallisessa ohjelmassa sosiaaliset reformit yhdistyvät markkinatalouteen. "Paikallaan pysyminen on taantumista, kun kaikki ympärillä rientää eteenpäin!" Kilpi julistaa (TE 236) uskoen näköjään yhteen edistysajattelun tärkeimmistä periaatteista, ikuisen liikkeen, kamppailun ja kasvun väijäämättömyyteen (vrt. Lears 1994, 8). Dynaamisen kapitalistin itsekkäät vaistot tuottavat vaurautta, jota on Kilven mukaan jaettava maltillisen progressiivisen verotuksen keinoin (TE 238–40). Puutarhapalstoilla varustetut asumukset saattavat puolestaan palauttaa teollisuustyöväestölle jotakin menetetyistä "maan sylin armahtavasta vihannasta" (TE 222).

Kilpi kokee pukevansa sanoiksi modernisaatioon liittyviä kielteisiä tunteita, joiden hän uskoo olevan kansalle yhteisiä, ja hän tarjoaa niihin lääkkeeksi inhimillistä yhteiskuntaa. "Teollisen ja aineellisen kulttuurimme pelottava jättiläisluoma" kokonaisuudessaan on "vallattava ihmisyydelle" ja "kirkastettava inhimilliseksi" (TE 223). Yhteiskuntaluokkien välisen kuilun kuromiseksi tarvitaan reformeja oppivelvollisuudesta asuntopolitiikkaan, ennen muuta taloudellisen modernisaation valjastamista kansan palvelukseen. Marssin eteenpäin mahdollistaa yhteiskunnan ja valtion tukeva perusta, joka on rakennettu perinteen ja kokemuksen varaan.

Antimoderni konservatismi ja edistys

Kilven demokratian vastainen elitismi, ihmiskuvan pessimismi, epähistoriallisen teoreettisuuden vastustus, perinteen korostus sekä ajatukset yhteiskunnan orgaanisesta muodostumisesta rinnastuvat vanhoihin konservatismiin klassikoihin, kuten de Maistreen ja Burkeen, joita Compagnon (2005) on käsitellyt antimodernin tradition ensimmäisinä edustajina. Myös King (2016) lähtee de Maistresta hahmotellessaan antimoderniutta aidoimpana konservatismiin muotona. Kingin (2016, x–xi) mukaan todellinen antimoderni ja konservatiivi ei voi olla kumouksellinen. De Maistrea on kuitenkin luettu myös yhtenä modernin autoritarismin ja totalitarismin isähahmoista (ks. esim. Compagnon 2005, 54), ja sellaisena hänet voidaan yhdistää liikkeisiin, joissa oikeistokonservatiivinen ajattelu on yhdistynyt radikalismiin.

Kilven yhteiskuntafilosofiaa ei voi luonnehtia autoritaariseksi, vaikka hän monin paikoin korostaa kurin merkitystä. *Kansallisten itsetutkistelujen* olennaisin yhteys maistrelaiseen ajatteluun, kuten myös vaikutteena toimineeseen saksalaiseen romantiikkaan, on ajatus kansakunnan ja valtion historian orgaanisesta ykseydestä. Osittain romantiikan vaikutukseen, Kilven persoonallisen kokemuksen ja kulttuurisen ympäristön ohella, jäljittyvät myös ajatukset luonnonläheisyydestä aitoutena sekä käsitys ihmisen tribaalisesta perusluonteesta. Kansakunnan perustana on tavallisen kansan luonnonläheisyydestä kumpuava energia, johon sivistyneistön on säilytettävä yhteys. Kilven tribaalisen ajattelutavan mukaan niin paikalliset olosuhteet ja ympäristöt kuin laajemmat yhteisöt ja kansakunnatkin muovaavat sekä biologisen että kulttuurisen perimänsä voimalla omanlaisiaan ihmisluonteita, jotka eivät välttämättä koe sukulaisuutta keskenään. Kustavilainen Kilpi henkilönä ei tuntenut yhteyttä esimerkiksi savolaisiin tai ranskalaisiin (Suomi 1952, 70–71). *Kansallisissa itsetutkisteluissa* heimoajattelu ilmenee muun muassa puheessa Saksasta, pohjoismaista, amerikkalaisuudesta ja suomenruotsalaisista. Abstraktille valistusajattelulle vastakkaisesti universaalia ihmistä ei ole olemassa (vrt. Compagnon 2005, 47–48). Yhteiskunnan on rakennuttava vastaamaan kansan erityisiä ominaisuuksia ja tarpeita.

Agraarielämää romantisoivan nostalgian väistyessä Kilpi päätyy *Tulevaisuuden edessä* -pamfletin loppupuolella hahmottelemaan kansallisen edistyksen ohjelmaa, joka valtiota koskevia antidemokraattisia ajatuksia lukuun ottamatta muistuttaa paljossa sisällissodan jälkeen toteutettuja uudistuksia. Antimodernius ei kuitenkaan ole *Kansallisissa itsetutkisteluissa* vain nostalgiaa vaan myös korjausliikkeitä vaativa ajattelu- ja tuntemistapa, edistysuskoksen moderniuuden vastahankainen ja taaksepäin katsova toinen puoli.

Viitteet

- 1 Tutkimusta on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto. Kiitän anonyymejä vertais-arvioijia terävästä kritiikistä.
- 2 Kilven pamfletit ovat jääneet aiemmassa tutkimuksessa melko vähälle huomiolle. Merkittävimpinä tutkimuksina Pirjo Lyytikäisen (1992) ja Lea Rojolan (1995) väitöskirjat käsittelevät niitä Kilven fiktiivisen tuotannon subteksteinä.
- 3 Käytän termiä *esseistinen* viitaten paitsi esseeseen myös sen lähilajeihin (vrt. Korhonen 2006, 16). Kilven teokset ovat lähinnä pamfletteja, mutta mielipiteiden, arvostelun ja provosoinnin ohella niissä korostuu monin paikoin esseelle ominainen pohtivuus. Viitaan *esseistisellä* samalla yhteyteen Kilven varhaisen esseetuotannon ja pamflettien välillä.
- 4 Ranskalaisiin antimoderneihin kääntäjänäkin perehtynyt Antti Nylén (2006, 219) tiivistää Compagnonin teemat suomeksi: ”vastavallankumouksellisuus (historiallis-poliittinen tekijä), vastavallistus (filosofinen tekijä), pessimismi (moraalis-eksistentiaalinen tekijä), perisynti (uskonnollis-teologinen tekijä), subliimi (esteettinen tekijä) ja sättimishalu, äkeys (tyyllinen tekijä)”. Olen eritellyt teemoja tarkemmin Nylénin antimoderniutta käsittelevässä artikkelissani (Ahmala 2018, 10–11).
- 5 ”Les antimodernes, ce sont des modernes en liberté”.
- 6 ”Presque toute la littérature française des XIXe et XXe siècles préférée de la postérité est sinon de droite, du moins antimoderne”.
- 7 ”La littérature est sinon de droite, du moins résistante à la gauche [- -]”.
- 8 Kilpi osoittaa alaviitteessä lainaavansa ”englannintauti”-fraasin saksalaistuneen englantilaisfilosofi Houston Stewart Chamberlainin (1855–1927) teoksesta *Demokratie und Freiheit* (1917), jonka nimi on Kilvellä vääntynyt muotoon *Freiheit und Demokratie*. Chamberlain tunnetaan yhtenä Hitlerin oppi-isistä ja, kuten Tarmo Kunnas (2013, 166) häntä luonnehtii, ”rasismin profeettana”.

Kirjallisuus

- Ahmala, Antti 2016. *Miten tulla sellaiseksi kuin on? Autenttisuus ja itsestä vieraantuminen Joel Lehtosen varhaistuotannossa*. Helsinki: Unigrafia. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/162077> (27.1.2020).
- Ahmala, Antti 2018. Nykyaika ja viimeinen ihminen: Antimoderniudesta Antti Nylénin esseistii-kassa. *Avain* 14(4) 2017, 4–19. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/298923> (27.1.2020).
- Calinescu, Matei 1987. *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Chamberlain, Houston Stewart 1917. *Demokratie und Freiheit*. München: Hugo Bruckmann.
- Compagnon, Antoine 2005. *Les antimodernes de Joseph de Maistre à Roland Barthes*. Paris: Gallimard.
- Hobsbawm, Eric 1962. *The Age of Revolution: Europe 1789–1848*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Kalliokoski, Jyrki 2000. Kansallisen isetutkistelun retoriikkaa. Teoksessa *Viime vuonna Kustavissa: Kesän 1999 Volter Kilpi -juhlan satoa*. Toim. Eeva-Liisa Assmann. Volter Kilven Seuran julkaisuja 7. Helsinki: Volter Kilven Seura, 12–21.

- King, Peter 2016 (2014). *The Antimodern Condition: An Argument against Progress*. London & New York: Routledge.
- Kilpi, Volter 1995 (1900). *Bathseba: Daavidin puhelua itsensä kanssa*. Helsinki: SKS.
- Kilpi, Volter 1990 (1902). *Ihmisestä ja elämästä*. Helsinki: SKS.
- Kilpi, Volter 1993 (1903). *Antinous*. Helsinki: Volter Kilven seura.
- Kilpi, Volter 1917. *Kansallista itsetutkistelua: [=KI] Suomalaisia kulttuuri-ääriiviivoja*. Helsinki: Otava. <http://klassikkokirjasto.kansalliskirjasto.fi/Record/work.10024-100586> (25.1.2020).
- Kilpi, Volter 1918. *Tulevaisuuden edessä: [=TE] Poliittisia ja yhteiskunta-eetillisiä ääriiviivoja. Kansallista itsetutkistelua II*. Helsinki: WSOY. <http://klassikkokirjasto.kansalliskirjasto.fi/Record/work.10024-100587> (25.1.2020).
- Kilpi, Volter 1933. *Alastalon salissa I–II; Kuvaus saaristosta*. Helsinki: Otava.
- Kilpi, Volter 1944. *Gulliverin matka Fantomimian mantereelle*. Helsinki: Otava. <http://klassikkokirjasto.kansalliskirjasto.fi/Record/work.10024-100676> (19.3.2020).
- Korhonen, Kuisma 2006. *Textual Friendship: The Essay as Impossible Encounter, from Plato and Montaigne to Levinas and Derrida*. Amherst, NY: Humanity Books.
- Kunnas, Tarmo 2005. *Knut Hamsun: Modernisti ja anarkisti*. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Kunnas, Tarmo 2013. *Fasimin lumous: Eurooppalainen älymystö Mussolinin ja Hitlerin politiikan tukijana*. Jyväskylä: Atena.
- Lears, T. J. Jackson 1994 (1981). *No Place of Grace: Antimodernism and the Transformation of American Culture, 1880–1920*. London: University of Chicago Press.
- Lyytikäinen, Pirjo 1992. *Mielen meri, elämän pidot: Volter Kilven Alastalon salissa*. Helsinki: SKS.
- Lyytikäinen, Pirjo 1996. Minun sydämeni oma kuva. Volter Kilven *Bathseba* ja moderni minuus. Teoksessa *Katsomuksen ihanuus: Kirjoituksia vuosisadanvaihteen taiteista*. Toim. Pirjo Lyytikäinen, Jyrki Kalliokoski & Mervi Kantokorpi. Helsinki: SKS, 40–63.
- Lyytikäinen, Pirjo 1997. *Narkissos ja sfinks: Minä ja Toinen vuosisadanvaihteen kirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.
- Marx, Karl & Friedrich Engels 1848. *Kommunistisen puolueen manifesti*. Suomentaja tuntematon. Sähköisen version lähteenä on käytetty kustannusliike Edistyksen vuonna 1978 Moskovassa julkaisemien Marxin ja Engelsin valittujen teosten toista osaa. <https://www.marxists.org/suomi/marx-engels/1848/kommunistisen-puolueen-manifesti/cho1.htm> (25.1.2020.)
- Nylén, Antti 2006. Thank God for the Image: Morrissey'n subjektiaseman tarkastelua. Teoksessa *Ääniä äänen takaa: Tulkintoja rock-lyriikasta*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Tampere: Tampere University Press, 201–34.
- Rohkrämer, Thomas 1999. Antimodernism, Reactionary Modernism and National Socialism: Technocratic Tendencies in Germany, 1890–1945. *Contemporary European History* 8(1), 29–50. https://www.researchgate.net/publication/238390476_Antimodernism_Reactionary_Modernism_and_National_Socialism_Technocratic_Tendencies_in_Germany_1890-1945 (20.1.2020).
- Rojola, Lea 1995. *Varmuuden vuoksi: Modernin representaatio Volter Kilven Saaristosarjassa*. Helsinki: SKS.
- Rulo, Kevin 2016. Modernism and the Antimodern in the “Men of 1914”. *Neohelicon* 43(1), 251–78. DOI 10.1007/s11059-015-0320-y.
- Spengler, Oswald 1991. *The Decline of the West. (Der Untergang des Abendlandes, 1918–1923.)* Abridged ed. by Arthur Helps from the translation by Charles Francis Atkinson. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Suomi, Vilho 1952. *Nuori Volter Kilpi: Vuosisadan vaihteen romantikko*. Helsinki: Otava.